

VELIKANI KLASIČNEGA ALPINIZMA >>>

V gore brez vodnika

Ludwig Purtscheller (1849–1900)

Besedilo: Janez Turk

Razvoj sodobnega gornišтва in alpinizma sega v 19. stoletje, ko so ljudje zgolj iz raziskovalnih in pustolovskih vzgibov začeli zahajati v gore, tudi na zahtevnejše vrhove. Obiskovalci vrhov v visokogorju so bili takrat večinoma "turisti" oziroma mestni ljudje, ki so se teh podvigov

lotevali v spremstvu gorskih vodnikov – domačinov. Slednji so seveda gore zelo dobro poznali in so skrbno pazili na varnost svojih "gospodov". Spremnstvo vodnikov je koristil tudi vsem nam dobro znani rojak, sicer vzgojen v nemškem duhu, dr. Julius Kugy.

Le redki pa so bili tisti, ki so si na težavne vrhove upali povzpeti sami, brez pomoči vodnikov. Prvi alpinist samohodec v Vzhodnih Alpah je bil brez dvoma naš Valentin Stanič (1774–1847). Bil je prvopristopnik na Watzmann, 2713 m, leta 1800, Pramaggiore, 2478 m, Clapsavon, 2462 m,

Ludwig Purtscheller
(vir: Italo Zandonella Callegher, 2003)

leta 1826 ali 1827 in na številne druge vrhove. Za njim je nastopila nekakšna praznina, minilo je pol stoletja, preden so s svojimi gorskimi dejanji začeli izstopati Ludwig Purtscheller ter brata Otto in Emil Zsigmondy. Skupaj so opravili številne težke alpinistične ture po Alpah, običajno brez spremljevalcev vodnikov. Po njihovem zgledu se je samohodstvo v Alpah počasi razmahnilo. Vsi trije so bili Kugyjevi tesni prijatelji, njihove značajske poteze je Kugy v svojih knjigah natančno opisal.

Začetki v slovenskih gorah

Ludwig Purtscheller se rodil leta 1849 v Innsbrucku. Ker je bil doma iz skromne družine, je le s težavo prepričal starše, da so ga poslali v šole, najprej v Innsbruck, nato v Rovereto vzhodno od Gardskega jezera (to področje je bilo takrat del avstro-ogrske monarhije). Tam se je odlično naučil italijanskega jezika, ki ga je tudi zelo vzljubil. S šestnajstimi leti je odšel s trebuhom za kruhom, pot ga je pripeljala v Beljak. Zaposlil se je v

Elferkofel/Cima Undici, 3092 m. Purtscheller in brata Zsigmondy so preplezali vse špice v grebenu od desne proti levi. Foto: Matija Turk

plajberškem rudniku in se podrobno seznanil z geologijo, predvsem mineralogijo. V tistem času se je povzpел na svojo prvo goro – Dobrač. Ker je bil izobražen, je v rudniku opravljal predvsem pisarniška (trgovska) dela, vendar je ljubil svež zrak in neokrnjeno naravo. Bil je atletske postave in odločil se je za poklic učitelja telovadbe, za katerega se je izšolal v Gradcu. Pri 23 letih je leta 1872 prišel v Celovec, kjer je ostal dve leti, nato pa se je ustalil v Salzburgu. V času bivanja v Celovcu se je začel resneje zanimati za gore. Prva gora, na katero se je tedaj povzpел, je bil Obir, sledile so Kepa in številne druge gore v Karavankah. Nato je splezal na številne pomembne vrhove v Karavankah, Kamniško-Savinjskih in Julijskih

Barre des Ecrins, 4101 m, nad ledenikom Blanc
Foto: Vladimir Habjan

Alpah, torej so bile prav slovenske gore tiste, ki so začrtale njegovo nadaljnjo življenjsko pot.

Počasi so začele prihajati na vrsto vse težje ture in leta 1875 prvi tritisočak Hochalmspitze (3360 m). Seznanil se je z bratoma Zsigmondy in postali so nerazdružljivi prijatelji, družil pa se je tudi s Karlom Blodigom, Karlom Schulzom in Heinrichom Hessom – urednikom glasila nemškega planinskega društva (Mittheilungen des Deutschen und Österreichischen Alpenvereins).

Podvigi v Alpah in prvenstveni vzpon na Kilimandžaro

Purtscheller in brata Zsigmondy so kot prvi brez pomoči vodnikov opravili vzpone na številne težavne vrhove, kot so Mala Cina, 2857 m, Croda da Lago, 2709 m, Zwölferkofel, 3094 m, Elferkofel, 3092 m, Dreischusterspitze, 3152 m, Monticello,

2802 m, Hohe Gaisl, 3146 m, Sass Maor, 2814 m, v Dolomitih, Ortler, 3905 m, Monte Rosa čez vzhodno steno, prečenje Matterhorna, 4478 m, grebena La Meije, 3984 m, in Biet-schorna, 3934 m, itd. Purtscheller se je drugi vzpel preko 1800 metrov visoke vzhodne stene Watzmanna, 2713 m.

Udejstvoval pa se ni le v Alpah. Leta 1889 je skupaj s Hansom Meyerjem opravil prvi pristop na najvišji vrh Afrike Kilimandžaro, 5895 m. Na njegovo teme je stopil prav na svoj štirideseti rojstni dan. Leta 1891 je prišla na vrsto ekspedicija v Kavkaz, tedaj se je povzpел na Elbrus, 5642 m, najvišji vrh Evrope.

Skupaj s Hessom sta napisala vodnik po gorah Vzhodnih Alp Der Hochtourist in den Ostalpen. Po njegovi smrti pa mu je Hess posvetil knjigo z naslovom Über Fels und Firn (V skalah in ledu).

Purtscheller se je v Alpah povzpел na več kot 40 vrhov, višjih od 4000 metrov, stal je na vrhovih 1700 različnih gora. Še za današnje čase je takšen dosežek nekaj izjemnega. Njegovo življenje je bilo pač posvečeno goram.

Elferkofel in Zwölferkofel

Purtscheller in brata Otto ter Emil Zsigmondy so bili v svojem času verjetno najboljša plezalska naveza. Skupaj so opravili nekatere izjemno težke ture. Bili so tudi izredno dobri prijatelji, kar je gotovo pomembno vplivalo na njihove plezalne uspehe. Zanimivo, saj je bila med njimi kar krepka razlika v letih: Purtscheller je bil kar deset let starejši od Otta in dvanajst od Emila. Kugy piše, da so se odlično dopolnjevali. Emil je bil drzen načrtovalec podvigov in pri izvrševanju plezalnih ciljev odločen ter tudi neustrašen, Purtscheller je bil silno izkušen, jekleno trd garač, Otto

pa zvesti pomagač in čuvar varnosti naveze. Nekatere njihove smeri so skoraj neponovljive, kot na primer tista na gori Elferkofel/Cima Undici, 3092 m, v Dolomitih, na katero so se kot prvi povzpeli brez vodnika leta 1882. V hudi megli so zgrešili normalni pristop, ki ga je tri leta prej odkril sloviti gorski vodnik iz Sextna Michel Innerkofler in je do tedaj predstavljal edino smer na vrh. Gora je nekakšen oster greben, ki ga tvorijo številni navpični, močno krušljivi stolpi in špice. Ker zaradi megle niso vedeli, kateri stolp je najvišji, so preplezali prav vse, dokler niso dosegli najvišjega z nezgrešljivim kamnitim možicem.

To in še nekatera druga njihova dejanja bi danes lahko imeli za neodgovorna. Vendar moramo razumeti, da je bila omenjena trojica po sposobnostih daleč pred svojim časom. Le redko kateri sodobni alpinist bi jim lahko sledil, še posebno če

upoštevamo, s kakšno borno opremo so plezali, velikokrat v težkih razmerah (megla, mraz, v krušljivi skali, Alpe so bile pred sto leti veliko bolj zasnežene kot danes), brez varovanja ali s slabim varovanjem, kot je bilo v tistih časih in razmerah običajno.

Na sestopu z Elferja jih je ujela noč. Naslednje jutro, po mrzlem in vlažnem bivakiranju visoko nad dolino, je neutrudni in hudomušni Purtscheller s prstom pokazal na sosednjo goro Zwölferkofel/Croda dei Toni in predlagal: "Ali se sedaj kar takoj povzpemo še nanj? Saj vendar nismo utrujeni!" Na Zwölferkofel, ki je eden izmed najtežavnejših tritisočakov v Dolomitih, so se res povzpeli dva dneva kasneje, ponovno v meglenem vremenu.

Tako so plezali Purtscheller in brata Zsigmondy. (vir: Italo Zandonella Callegher, 2003)

Nekaj dni kasneje, 26. julija, je trojica opravila prvi vzpon na Monticello, 2803 metrov visoko in izredno težko dostopno goro v Marmarolah. Sestop je potekal v dežju in mrazu. V tistih časih vremenskih napovedi seveda ni bilo, vreme pa se v gorah, še posebno v Dolomitih, hitro spreminja.

Tragedija na La Meije in konec trojne naveze

Kasneje se je Purtscheller skupaj z bratom Zsigmondy osredotočil na Zahodne Alpe in Dauphinejo. Povzpeli so se na Barre des Ecrins, 4101 m, in opravili prvo prečenje La Meije, 3984 m, brez spremstva vodnika. Skupna pot te izredne in nerazdružljive trojice se je končala leta 1885, ko so se poskušali na La Meije povzpeti še z južne strani. Emil Zsigmondy se je pri svojih rosnih, še nedopolnjenih 24 letih na tej turi tragično ponesrečil in odšel med legende, spomin nanj je dobil kar mitske razsežnosti. Zvesti Purtscheller se je po svojega mrtvega prijatelja vrnil leto kasneje in ga skupaj s petimi ljudmi prinesel na

pokopališče v kraju Saint Christophe, kjer je še danes njegov grob.

Otto Zsigmondy, ki je po bratovi smrti prenehal s težkimi turami, je o Purtschellerju zapisal: "Bil je zelo skrben do drugih, vedno je bedel nad šibkejšimi soplezalci in jim odstopil vodo ter podobno. Pri bivanju v gorah in počitkih v strmih stenah je drugim odstopil boljše mesta, sebi pa določil slabša."

Veliki alpinist s toplim srcem

Med bivanjem v Beljaku in Celovcu ter na turah po slovenskih gorah se je Purtscheller po vsej verjetnosti dobro seznanil tudi s Slovenci in njihovim jezikom. V enem izmed svojih člankov, kjer razlaga toponime v Visokih Turah, se še posebno razpiše o prebivalcih tamkajšnjih dolin in o slovanskem izvoru mnogih krajevnih imen. Tako poudarja, da je bila vzhodna Tirolska v 7. stoletju poseljena s karantanskimi Slovani. Svoje sledi so pustili predvsem v Pustriški dolini in v dolinah Zillertal, Inntal in Wipptal. V vzhodnem in južnem delu gorske

skupine Grossvenedigerja in v dolinah na severu Visokih Tur najdemo veliko krajevnih imen slovenskega izvora, gre za imena krajev, gora, planin, potokov ter za hišna imena.

Purtschellerja njegovi prijatelji opisujejo kot izredno skromnega, radodarnega in preprostega človeka. Njegova skromnost je bila že pregovorna, imel pa naj bi tudi izjemen čut za revne. Znani alpinist Karl Blodig, ki se je prvi povzpел na vse evropske štiritisočake, je o njem zapisal, da je vsakemu človeku še tako neznatno uslugo hotel obilno poplačati, tudi z denarjem. Po njegovem pisanju sodeč, je bil tudi Purtscheller vse prej kot premožen. Zelo verjetno je večino prisluženega denarja porabil za pot do gora, za kakšne druge stvari v življenju ga niti potreboval ni. Gore in svoboda, ki jo je doživljal v njih, so bile tisto, kar mu je v življenju pomenilo največ.

Kugy je v svojih spominih na Purtschellerja zapisal, da mu je ta kar nekako zavidal njegov način gorništvu s spremstvom gorskih vodnikov – domačinov: "Kako vam zavidam vaš

Veličastni Ortler, 3905 m, je bil некоč najvišji vrh avstro-ogrškega cesarstva.

Foto: Vladimir Habjan

način hoje. Ko bi jaz tako mogel, bi tudi jaz tako storil. Toda z denarjem, ki ga vi porabite za eno turo, opravi jaz zlahka tri ali štiri ali še več!"

Gore so zanj pomenile nekakšen ideal, v gorskem okolju naj bi človek duhovno dozoreval in postajal boljši. Vanje je zahajal z velikim občutkom za preudarnost in z odgovornostjo do sebe in drugih. Močno je zavračal miselnost tistih, ki so na gore gledali kot na kulise za športno udeleževanje in kot okolje, kjer bi alpinisti iskali zgolj nevarnosti in samopreizkušanje človeških meja. V teh naziranjih je bil močno podoben svojemu sodobniku Kugyju.

Nesreča na turi z vodnikom

Leta 1899 je Purtscheller pri 49 letih opravil svojo zadnjo gorsko turo. Neobičajno in hkrati usodno zanj je bilo, da se je v gore odpravil v družbi

Zwölferkofel/Croda dei Toni, 3094 m, v večerni zarji. Foto: Matija Turk

gorskih vodnikov. Želeli so se povzpeti na težavni Aiguille du Grand Dru, 3754 m, v skupini Mont Blanca. Eden izmed vodnikov je na ledu zdrsnil in za seboj potegnil še trojico v navezi. Padli so več metrov globoko v ledeniško razpoko, pri čemer se je Purtscheller močno poškodoval – zlomil si je roko. Uspelo jim je sestopiti v dolino, kjer so Purtschellerja za silo oskrbeli in nato poslali v bolnico v Bern. Tu se je zdravil kar pol leta. Tik preden se je oslabil nameraval vrniti v domačo nego k svoji ženi in mali hčerki, pa ga je napadla huda vročina; kmalu zatem je umrl, verjetno zaradi pljučnice.

Kugy se spominja: "Nikoli si ne bi bil drznil svariti Purtschellerja [nasprotno je nesrečnega Emila Zsigmondyja velikokrat posvaril pred pretiranim izpostavljanjem v gorah]. Saj tudi ni bilo treba. Bil je popoln, moder gornik. Nikoli ni poznal izzivanja usode ali

samega sebe. Kljub izredni zmogljivosti je ostal zmeraj ves skromen." Nadalje piše: "V nas je živelo prepričanje, da ne more pasti." Purtscheller je lahko padel zgolj zaradi napak drugih, kar se je na koncu tudi pripetilo.

V njegov spomin nosi ime koč (Purtschellerhaus, 1692 m) pod goro Hoher Göll, 2522 m, v Severnih apneniških Alpah. Zanimivo, prav Stanič je bil prvi na njenem vrhu. Po Purtschellerju se imenuje tudi več drznih skalnih ostric v Alpah in pot na Schafberg, 1783 m, pri Salzburgu.

Purtschellerja ne označujejo za enega izmed velikanov klasičnega alpinizma zgolj zaradi alpinističnih dejanj, temveč morda še bolj zaradi zgleда, ki ga je dal svojim sodobnikom in prihodnjim rodovom, njegove moralne drže in velike odprtosti do vseh ljudi. Iz njegovih del lahko sklepamo ne samo, da je bil prijazen razpoložen do Slovencev, temveč da je slovenski jezik celo dokaj dobro poznal. Tudi zaradi tega si zasluži svoj prostor v spominu slovenskega gornišva. ●